

Địa Thế Sài Gòn

Nhìn trên địa đồ, ta thấy rõ địa thế Sài Gòn khá gọi là hiểm trở:

- a. Thuở xưa khi chiến tranh còn "hiền", đánh bộ thì lính đi chơn không, còn binh khí thì dùng dao mác, mã tấu, chày gạc, đánh thủy, thì trồng cây nơi thuyền buồm, cung tên... Súng đồng nếu có thì bắn không xa, đạn đá đạn sắt làm sợ nhiều hơn giết chết. Vì thế, vị trí Sài Gòn đúng là hiểm yếu, kiên cố; nhờ ở giữa trung tâm các ngọn "sông sâu nước chảy" và giữa các đường bộ "bủa giăng như lưới nhện".
- b. Nhờ ở các biển tám mươi chín cây số ngàn (89 km) nếu tàu chiến tàu ô ở ngoài khơi kéo vào, thì Sài Gòn có đủ thời gian thủ thế và nghinh chiến.
- c. Nhờ đó ở trên gò trên nong, cao hơn mặt biển trên mười thước có hơn, Sài Gòn thêm có sẵn hai hào thiên nhiên che chở là sông Thị Nghè và sông Bến Nghé. Tuy vậy năm 1859, rạch Thị Nghè không đủ sức ngăn tàu sắt của Đề đốc Rigault de Genouilly và đã để cho tàu Pháp xáp cận thành...; nhưng bình nhứt nếu có phòng bị thả chông, nhận chìm xác ghe xác thuyền chở đá chẹn ở lòng sông cho thật nhiều, thì đủ ngăn sức giặc đường thủy một thời gian.
- d. Sài Gòn có sự ủng hộ của nhiều đồn bao bọc xung quanh. Các đồn này nối liền nhau bởi các sông rạch bủa tứ giăng rất là thuận tiện và hiệu nghiệm. Vì bài biên khảo này có tính cách "thường đàm", nên không sao chép tên các đồn, đã được ghi rõ trong quyển Đại Nam nhứt thống chí (Lục tỉnh Nam Việt), bản dịch Nguyễn Tạo, do bộ Quốc gia Giáo dục, Nhà Văn hóa, xuất bản năm 1959.
- e. Thành Sài Gòn được tiện lợi là kẻ vừa lúa miền Nam, tức Chợ Lớn. Nếu chẳng may bị địch bao vây khốn, thì ít lo nạn đói. Vả lại, Sài Gòn có chứa rất nhiều nước lọc thiên nhiên dưới đất sâu, hệ đào giếng là có nước ăn nước dùng rất tốt, không sợ nạn thiếu nước.

Từ Chợ Lớn xuống xa một đôi thì có chợ Mỹ Tho là giáp mối các con sông đường thủy vận về miền Nam Lục Tỉnh, và lên thẳng Nam Vang (Phnôm-Pênh). Ngày nào sự chuyên chở còn "ăn chịu" nhờ đường nước, thì chợ Mỹ Tho sung túc phồn thịnh ngày ấy. Ngày nay khách bộ hành và hàng hóa xoay qua dùng nhiều xe hơi chạy ẹt xăng hơn dùng tàu bè, cho nên chợ Mỹ đã "xuống chơn". Câu thi xưa "Trên Sài Gòn, dưới Mỹ Tho, đâu thiên hạ cũng nhường cho;..." nay không còn đúng sự thật! Trái lại, các chợ búa không nằm trên đường nước nhưng vẫn nằm trên đường lộ cái, như chợ Cai Lậy, bến phà Mỹ Thuận, chợ Cần Thơ, chợ Sóc Trăng, vẫn tấp nập như thường, nhờ xe qua lại hằng bữa. Riêng bến phà Mỹ Thuận, ngày nào cầu bê tông sắt xây cất xong, xe khỏi xuống bắc, thì chợ nhóm nơi đây sẽ mất phồn thịnh. Luật tiến hóa là vậy: cái vui mừng của khách bộ hành được đi mau về lẹ bao nhiêu, lại là nỗi lo buồn của người buôn thúng bán mẹt đồ Mỹ Thuận bấy nhiêu vậy!. Con đường thiết lộ của Pháp đặt trước kia, định nối liền mũi Cà Mau lên Nam Vang xuyên ngang Sài Gòn, vừa từ Sài Gòn chạy tới Mỹ Tho kể bị tháo dỡ: nhựa bánh cao su xe ô tô đã chiến thắng con đường sắt và chiếc hỏa xa.

Tóm lại, ngày trước chiến tranh, chiến cụ còn theo lề lối xưa, nên vị trí và địa thế Sài Gòn thật là đặc thế. Ngày nay, tuy chiến lược đã đến thời kỳ nguyên tử, nhưng nhờ đứng giữa ổ nhện đường lộ tứ giăng, thêm có phi cảng rộng lớn, nên sự bành trướng và phồn thịnh của Sài Gòn càng tăng thêm mãi mãi, chớ không bớt.

Vương Hồng Sển (Sài gòn năm xưa)